

A kreativitás mintázatai

Recenzió: Békés Vera (szerk.). A kreativitás mintázatai.
Budapest: Áron Kiadó 2004. 288 oldal.

BEDŐ VIKTOR

*MTA Filozófiai Kutatóintézet,
Budapest
bedoviktor@phil-inst.hu*

Recenzió: Bedő Viktor: Békés Vera: A kreativitás
mintázatai

Az MTA Filozófiai Kutatóintézete által kiadott könyvsorozat címe - „Recepció és kreativitás” - kiemel egy, az alkotás folyamatához kapcsolódó fogalom párt, ezzel egyidejűleg feszíti ki a két fogalom között a kérdésfeltevés terét. A sorozat „A kreativitás mintázatai” című kötetében a kifeszített tér az egyénitől - a „marslakótól” - egészen a nemzet léptékéig - az „olvasztótégelyig” - terjed. Gurka Dezső egy egyszemélyes intézmény, Lakatos Imre angliai matematikafilozófiai munkásságában mutatja ki a - Lakatos által lezárt múltnak tekintett - magyarországi közeg gondolkodásbeli nyomait. Lafferton Emese a magyar pszichiátria történetét felvázolva egy nemzeti szintű szemléletet, a holizmus szellemét emeli ki egy intézményrendszer gyakorlatából. De a kötetben - egészen pontosan Bogdanov Edit írásában - tetten érhető az egyéni és a nemzeti közti átmenet, az iskolateremtésre tett kísérlet is: A huszadik század elejei polihisztor, Palágyi Menyhért, azon meggyőződés által vezérelve, hogy a nemzet törekvéseinek egyes embereken, mint jelképekben kell kifejezésre jutniuk, Székely Bertalant festőt szeretné megtenni egy önálló magyar képzőművészeti iskola vezéregyéniségének.

Érdekes módon a beilleszkedés kérdése felmerül az olvasztótégelyen belül és kívül is. Kovács Gábor bemutatja a kommunikációfilozófia mai szakirodalmában fontos forrásként számon tartott - nálunk méltatlanul kevésbé ismert történész, Hajnal István helyét a magyar pozitívizmus-szellem-történet vitában. A két tábor közül módszerei miatt az

utóbbi tekintette magáénak Hajnalt, jómagya mégis távol maradt a disputától. Kovács szerint ez a kívülállóság járulhatott hozzá a rendkívüli-séghez. Nemzetközi viszonylatban a nyelv meghatározóvá válik a beilleszkedés szempontjából: Popper, Lukács, Balázs, Fogarasi német, Fülep olasz publikációi tették lehetővé külföldi recepciójukat, erősíti meg Karádi Éva, aki a magyar szellemtudományi iskola európai vetületeit vizsgálja. Karádi kiemeli, hogy a marginalizálódás, az izolálódás, a hagyomány folytonosságának, ill. megszakadásának történelmi-politikai és kulturális tényezői is tekintetbe veendők.

A nyelv több, mint pusztán kommunikáció. Ezt bizonyítja Demeter Tamás munkája is, amely párhuzamosan vizsgálja Balogh József Ágoston-olvasatát és Hawelock Plátón-értelmezését, majd rámutat az előbbi rendelkezésére álló fogalmi keret hiányosságaira. Kondor Zsuzsanna Hajnal István recepcióját vizsgáló cikkéből nyilvánvalóvá válik, hogy Hajnal értelmezésében a nyelv nemcsak társadalmi szinten tesz lehetővé bizonyos fokú szerveződést, hanem egyéni szinten is meghatározó a gondolati struktúrák szempontjából.

Esetleg a magyarok lingua francája lenne a kreativitás titka? Erre utal Békés Vera, aki Madách Az ember tragédiájának tagadhatatlanul kiterjedt befolyását kiemelve megvizsgálja, milyen hatással vannak az irodalmi művek a magyar gondolkodókra, írókra, társadalomtudósokra, pszichológusokra, de még a természettudósokra is.

Vagy esetleg egy nemcsak a nyelv rendezőelveit magában foglaló, hanem soktényezős struktúra, általánosabb tér jelentené - ha úgy tetszik - a castelli innovációs miliőt? Palágyi Madách Tragédiája esetében az erkölcsi Kosmos bejárásáról tesz említést, ezzel összevethető Palágyinak a Bodganov cikkében olvasható Székely elemzése, amely behatóan foglalkozik a festői dramaturgia tér- és időbeli tagolásával. Nyíri Kristóf a magyar és osztrák koponyák hálózat kutatásban betöltött szerepének vizsgálata során a két nemzet speciális kommunikáció-filozófiai állását épp a kommunikáció hiányára vezeti vissza, ezzel kimutatva a centrum és periféria kérdését relativizáló térkonstrukció táptalaját.

Végezetül érdemes megemlíteni még, hogy a Szabó Z. Pál által tervezett első borítón látható mintázat Polányi Laura lányának, a New Yorkban élő s ma, kilencvennyolc évesen is alkotó világhírű kerámia-művésznek, Zeisel Évának a stúdiójában, egyik kerámiájának díszítő-eleme alapján készült.